

GOGA

Aleksandar Hemon

Moji starši

Prevedla Irena Duša Draž

1

BIOGRAFIJE

Zgodba gre takole: Živko, ded moje mame, se je po zimski noči popivanja in kockanja vračal domov s svojimi sanmi na konjsko vprego, ko je naletel na dva grozljiva velikana, ki sta mu stala na poti. Veliko zemlje je imel, špecerijo, celo služabnike; bil je bogat in zatorej gospodovalen in aroganten. Sklenil je, da ga bosta velikana pokončala, če se ustavi, zato se je na saneh dvignil na noge, z bičem ošvrknil konja in ju pognal naravnost v stvora, ki sta stopila vstran in ga spustila skozi.

Njegova hčerka Ruža se je poročila z mojim dedom Stjepanom Živkovićem, ki ni nikoli naletel na nobenega velikana in sploh ni prihajal iz premožne družine. Zakon ni bil dogovorjen, kar je bilo v severovzhodni Bosni¹ za tiste čase (okrog leta 1921) nenavadno, zakonska sreča je bila namreč takrat neločljivo povezana z dobrinami in lastnino, ki sta si jih izmenjali družini ženina in neveste. Mama je prepričana, da je bila posredi ljubezen: Ružo je oče razdedinil, ker je šla proti njegovi volji. Ruža in

---

1 Tisti del Bosne se imenuje Semberija, leži pa tik ob meji s Srbijo, med rekama Drino in Savo.

Stjepan sta imela kasneje sedem otrok: moja mama Andja, rojena leta 1937, je bila najmlajša.

Ko je bila stara štiri leta, se je mamin starejši brat Živan s prijatelji šel igro, pri kateri se kos lesa mlati s paličo – *klis*. Kos lesa ga je zadel v trebuh; bil je sit, ravno po kosilu; počil mu je trebuh in je umrl. Zgodba ne drži čisto vode – kos lesa ne bi bil tako zelo težak –, ampak tako so to razložili moji mami.² Ko pridejo bridkosti, ne pridejo kot posamezni vohuni, ampak vedno v bataljonih: ravno enkrat okrog Živanove smrti so Nemci z vdorom v Jugoslavijo prinesli drugo svetovno vojno. Mamin najstarejši brat Bogdan je imel devetnajst let, ko se je pridružil partizanskemu odporniškemu gibanju. Mama se spomni, da je vsakič v tistih vojnih letih, kadar se je zbudila sredi noči, našla Ružo pokonci, skrbelo jo je za najstarejšega sina, na postelji se je zibala naprej in nazaj kot kakšna Hasidinja.

Vojna v Bosni je bila zapletena, kot so bile zapletene vse tamkajšnje vojne, kot so vedno zapletene vse vojne. Ne le z Nemci, Titovi partizani so se morali boriti tudi proti rojalističnim srbskim silam – četnikom, ki so odkrito sodelovali z okupatorskimi silami in si dajali opravka predvsem s klanjem muslimanov. Mamina družina je etnično srbska, in območje, kjer so živeli – vas po imenu Brodac blizu mesta Bijeljina –, je bilo zanesljivo četniško. Tudi velik del Ružine družine je podpiral četnike, z nekakšno samodejnostjo, ki spremlja bogate in arogantne.

---

2 Moja sestra Kristina in jaz se zato takoj po obroku nikoli nisva smela it ven igrat, morala sva ostati pri miru in prebaviti hrano.

Stjepan pa po drugi strani, ni hotel niti slišati za to, ne le ker je bil njegov najstarejši sin partizan – poleg tega je bil preprosto tudi pošten človek. Četniki so se vsake toliko oglasili in iskali Bogdana in ko ga niso našli, so se spravili na Stjepana. Enkrat se je skrnil v kup gnoja, v zaboj municije, ki so ga Zavezniki spustili iz letala, da bi ga spravili do partizanov. A nekdo je za to povedal četnikom, ki so mojega deda zmlatili kot mačka, hoteli so vedeti, kje je municija. Ničesar jim ni povedal; odpeljali so ga v taborišče in bi mu najverjetneje prerezali vrat, če se ne bi vmešala Ružina družina; po tistem je bil šest mesecev v hišnem priporu. Enkrat drugič, že proti koncu vojne, je dal Stjepan svojega edinega konja mlademu ranjenemu partizanu na begu. Mladi partizan je obljubil, da bo konja vrnil; nikoli ga ni. A Stjepanu ni bilo nikoli žal, da je pomagal človeku v težavah. Verjetno si je predstavljal, da se je nekdo drug nekje drugje morda na enak način odločil pomagati njegovemu sinu.

Mojemu stricu Bogdanu je uspelo preživeti vojno, bil je v enoti, ki se je borila na sremski fronti, v zahtevni bitki, ki je zagotovila poraz nemških in kolaboracionističnih sil ter osvoboditev Beograda. Kot mitraljezec je bil ves čas glavna tarča; dobil je kroglo v prsi, medtem ko sta dva njegova pomočnika tik ob njem umrla pod streli. Odstraniti so mu morali pljučno krilo in nikdar več ni bil čisto zdrav. Niti ni Ruža nikoli več spala, vsaj dokler ni umrla.

Ko je bilo vojne konec, je bila mama otrok, a ni nikoli govorila o tem, da bi jo bilo strah ali da bi bila zaradi tega travmatizirana. Nikoli ni pripovedovala nobenih zgodb

iz otroštva: bilo je nekaj dogodivščin, imela je nekaj živalskih ali človeških prijateljev, še z brati in sestrami se ni nikoli spravila v težave. Pripovedno rečeno – mama ni imela otroštva. Najprej je bila v vojni, najmanjša od otrok, potem pa, ko je bilo konec katastrofe, se je pred njo odprla vprašljiva, a razburljiva prihodnost in otroštvo je bila prisiljena pustiti za sabo.

Leta 1948, pri komaj enajstih letih, se je preselila, da je lahko hodila na srednjo šoli v Bijeljini, osem kilometrov in zelo daleč od njene vasi. Živel je v najeti sobi³ in se vsak vikend z vlakom vračala domov. V Bijeljini je ostala celo srednjo šolo, leta 1957 je maturirala z dobrimi ocenami na – to omenjam samo zaradi imena – Državni realni gimnaziji Filipa Višnjića.⁴ Bila je, kot vedno, resna in vestna učenka.

Leta 1975 je šla na faks v Beograd, prestolnico in največje mesto Jugoslavije, kakšnih sto trideset kilometrov in stoletje daleč od Brodca. Na začetku je živela s še tremi dekleti v študentski sobi v Studentskem gradu (Študentskem mestu). Prebijala se je s skromno štipendijo, z zelo malo denarja in imetja. Se je pa zabavala in še vedno se

---

3 Njena stanodajalka je bila teta Almasa, samska ženska in goreča komunistka, ki je gojila čebele in se vozila z motorjem. Mamina prijateljica je ostala do konca življenja, spomnim se, kako sem jo spoznal: nosila je debela očala, živahno je govorila in v njej ni bilo niti sledu krotkosti, značilne za ostarele bosanske žene.

4 Filip Višnjić je bil slepi srbski homerski pesnik z začetka devetnajstega stoletja, njegov repertoar je zagotovil temelj za kanon srbske epike.

rada spominja lepote mladosti v skupnosti, etosa deljenja vsega – obrokov, oblek, izkušenj –, občutka, da jim, kljub očitni revščini, ničesar ne manjka.

Imeli so ples – igranke v univerzitetni menzi, na katerih sta nastopala neki Mirko Šouc in njegov rokenrol bend; včasih je šla na dva plesa na večer. V kinih so vrteli ameriške filme, z nekajletno zamudo. Esther Williams je bila glavna;⁵ *Trije novčiči v vodnjaku* so bili filmska uspešnica in pesem iz filma je mladina navdušeno prepevala v svoji, kako bi rekli, omejeni angleščini. Priljubljeni so bili kaubojski filmovi na splošno, John Wayne pa še posebej. Še danes mama – nagnjena k temu, da je zmanjka pred tevejem – ostane budna za *Rio Grande* ali *Rio Bravo* ali *Rdečo reko*.⁶ Ogledati si je bilo mogoče tudi sovjetske filme: *Letijo žerjavi*,⁷ poststalinistični sovjetski film o ljubezni in vojni (in posilstvu), je celo kinodvorano spravil v enoglasen jok. Gledali so tudi jugoslovanske filme, nacionalna kinematografija je bila namreč ravno v enem svojih zlatih obdobjih.

Zgodba filma *Ljubav i moda*⁸ se na primer vrti okrog mladega para, ki organizira modno revijo, da bi z njo financirali jadralni klub. Film se začne z vzporedno vožnjo

5 Njeno vodno poskočnico iz leta 1944, *Bathing Beauty*, ki so jo v petdesetih letih vrteli v Jugoslaviji pod naslovom *Bal na vodi*, je na neki točki videl praktično vsak študent v Beogradu.

6 *Rio Grande* Johna Forda (1950); *Rdeča reka* (1948) in *Rio Bravo* (1959) Hhoarda Hawksa.

7 *Letjat žuravli* (1957), režija Mihail Kalatozov.

8 *Ljubav i moda* (1960), režija Ljubomir Radičević.

moderne mladenke na vespi po beograjskih ulicah, na katerih ni posebne avtomobilske gneče, medtem ko nas pocukrana popevka (šlager) svari, da bi se lahko kmalu pojavil kakšen mladenič. Nepresenetljivo se na semaforju res zaleti v enega; on ji kar takoj pove, da bi morala biti v kuhinji, ne na vespi, reče ji »motorizirana šizo-punca«; ona mu reče, da je grobijan, in ljubezen je neizogibna enako kot moda. Na fotografijah iz tistega časa je moja mama pogosto videti kot dekle na vespi; krilo na balon, nogavice z naborki in natupirana pričeska. Dejansko se spomni, da je gledala, kako so snemali film *Ljubav i moda*. Ko sem ga prvič videl, sem v množici iskal njen obraz. V filmu ne nastopajo le mlade, lepo oblečene ženske in smejoči se moški, ki letijo z jadralnimi padali in drug drugega nagovarjajo s »tovariš«, ampak tudi jugoslovanske pop zvezde, ki vsepovprek padajo v slabo usklajene plejbeke, od katerih eden vsebuje nesmrtni verz: »Ker moda je smetana in ljubezen je sladoled« (Jer moda to je šlag, a ljubav sladoled). Med pesmimi je bila tudi »Devojko mala«, to bo generacijo kasneje brez ironije priredil priljubljen bend (VIS Idoli), ki sem ga oboževal in poslušal.

Nekje takrat, v osemdesetih, so me nadvse zanimali glasba in filmi iz študentskih dni mojih staršev, in njuna mladost se mi je zdela tako kul, da je bila že skoraj nostalgična. Nasprotno ne bi rekel, da je mama kdaj hrepenela po doživljanju življenja svojih staršev – ko je nastal film *Ljubezen in moda*, je bil prepad med generacijami že veliko preširok. Moje odkritje njene kul preteklosti je med nama omogočilo kulturno kontinuiteto; zdaj sva lahko

imela skupno referenčno polje. Hotel sem doživeti takšno mladost, zavidal sem izkušnjo nebrzdanega optimizma, radosti, ljubezni in mode. Mama je bila večkrat začudena nad tem, da poslušam glasbo njene generacije, ki ji je ona rekla »naša glasba«, a celo ko sem bil mlad, nisem bil nikoli tako mlad, kot je bila nekoč ona.

Moj oče ne bi bil to, kar je, če ne bi bilo velikega Otta von Bismarcka. Herr Otto je bil namreč tisti, ki je po rusko-turški vojni leta 1878 orkerstriral Berlinski kongres in posledično prerazporeditev ozemelj med evropskimi cesarstvi. Prav v Berlinu je poraženo Osmansko cesarstvo avstro-ogrskim cesarskim silam prepustilo oddaljeno provinco Bosno in Hercegovino, ki jo je imelo pred tem v lasti kakšnih štiristo let. Okupacija naj bi bila le začasna ureditev, seveda, a Herr Otto je pričakoval, da bo trajala, tako kot praktično vsi vpleteni, vključno s Habsburžani. To je bil razlog, da je krona pohitela, takoj ko so avstro-ogrške čete prodrle v Bosno in Hercegovino, in začela iz drugih provinc uvažati podanike, ki naj bi poselili novo deželo. Z udarom Mladih Turkov proti sultanu leta 1908 in razpadom monarhije, ki je sledil, je Avstro-Ogrska na pladnju dobila odličen izgovor, da pripoji Bosno svojemu cesarskemu posestvu in pospeši kolonizacijo. Na tej točki v zgodbo vstopi pleme mojega očeta.

Z natovorjenim bornim imetjem, vključno s panjem ali dvema čebel in jeklenim plugom, so se Hemoni leta 1912 selili iz Galicije (danes zahodna Ukrajina), moj ded Ivan je bil star toliko kot dvajseto stoletje. Ravno enkrat

v tem času je moja babica Mihaljina prispela iz Bukovine, province na jugu Galicije. Vsi skupaj so se ustalili blizu mesta Prnjavor v severozahodni Bosni, kjer so jih takrat poznali kot Galicijce, saj ideja ukrajinske identitete takrat še ni pricurljala z višav elitnih intelektualnih krogov, ki so si belili glave s takšnimi zadevami. Poleg Galicijcev/Ukrajincev so na območju okrog Prnjavora dom našli še številni drugi priseljenci: Poljaki, Čehi, Nemci, Italijani so se pridružili lokalni mešanici Srbov, Hrvatov in muslimanov. Družinska legenda pravi, da moji predniki sem niso prišli le po zaplato obdelovalne zemlje, ampak tudi zaradi gozda, ki bo zanesljiv vir lesa za kurjavo in jim bo dal več možnosti, da preživijo zimo, kot bi jih imeli v Galiciji. Ko so cesarstvo po prvi svetovni vojni razkosali, so se nekateri kolonisti vrnili v svoje po novem neodvisne domovine, večina pa jih je, tako kot Hemoni, ostala tam, kjer bo nekoč nastala (in nazadnje razpadla) Jugoslavija. Manj kot stoletje za tem, v popisu, ki so ga opravili eno leto pred zadnjo vojno, je v Bosni in Hercegovini živelo približno pet tisoč ukrajinsko govorečih prebivalcev. Tako ali drugače sem bil z velikim številom njih v sorodu.

Ivan se je z Mihaljino poročil leta 1925 in brez odlašanja sta se lotila razmnoževanja; moja najstarejša teta Marija se je rodila leta 1926. (Zdaj živi v Edmontonu v Kanadi.) Do leta 1947 je šla moja babica skozi enajst nosečnosti, ki so se končale z enim splavom in desetimi otroki. Vsi so živeli na hribu, ki se mu je reklo Vučijak, v majhni hiši s slamnato streho, ilovnatimi tlemi in ognjiščem. Pozimi so si jo delili še z živino in drugimi domačimi živalmi.

Moj oče Petar je bil šesti otrok, rojen leta 1936, ravno ob pravem času za drugo svetovno vojno, ki je bila v okolici Prnjavora umazana in zapletena. Tamkajšnja etnična mešanica, zapletena je bila celo po bosanskih merilih, je ponujala brezštevne priložnosti za klanje civilistov in redne konflikte med različnimi ohlapno definiranimi enotami, vključno z eksotičnimi in morilskimi čerkezi, zajetimi vojaki Rdeče armade, ki so prestopili na nemško stran. Prav zelo ni pomagalo niti dejstvo, da je meja hrvaške fašistične marionetne države (NDH)⁹ tekla ob bližnji reki Vijaki in da so se begunci tako pretakali čeznjo, kadar so hrvaške ustaške enote izvajale pokole. Oborožene skupine so prihajale na dom mojih starih staršev zasegat hrano oziroma karkoli so lahko odnesle. Vsaj enkrat so Ivanovo in Mihaljino družino postrojili, da bi jih postrelili, a so jih v zadnjem trenutku izpustili, ker je nekdo, ki jih je poznal, izpostavil, da so krotki in nenevarni ter je malo verjetno, da bi delali škodo. A tudi če ne bi bili oproščeni, jih ne bi vseh pobili. Očetova starejša sestra, dovolj odrasla, da bi lahko pritegnila pozornost, se je znala skriti; mlajši otroci so vedeli, da se morajo izmuzniti. Na našem koncu sveta je bil eden od razlogov za velik zarod otrok, poleg odsotnosti kontracepcije, da več, kot je imela družina otrok, več jih bo preživelo vojno, bolezen in revščino. Leta 1943 so Hemoni postali begunci: prisilno so morali

---

9 Nezavisna država Hrvatska. Državi so vladali fašistični Ustaši, katerih genocidne operacije proti Srbom, Judom in Romom, pa tudi proti proti-ustaškim Hrvatom in muslimanom so bile še posebno brutalne in so šokirale celo nekatere nacistice.

od hiše, s sabo so odnesli, kolikor so lahko (moj oče se spomni, da je nosil mlinček za kavo), ne vedoč, ali se bodo kdaj vrnili. Zatekli so se k družini v okolici. Ko so se nekaj mesecev kasneje vrnili, so ugotovili, da so večino njihovega bornega imetja pokradli sosedge in mimoidoči vojaki.

Ko sem bil otrok, mi je oče pripovedoval svoje vojne zgodbe, še vedno to počne. To so bile pripovedi o porednih otrocih, ki so se igrali z vojaškimi odpadki in ubijalskimi napravami. Ena najljubših mi je bila tista, kako so enkrat vrgli municijo v ogenj in čerkeze vrgli na finto, da streljajo nanje. S tem so jih odvrnili od roparskega obiska Hemonove domačije. Nekatero zgodbo je brez dvoma olepšal, včasih je omilil vojne grozote, bila pa je ena, katere tragičnih razsežnosti ni bilo mogoče izničiti ali zmanjšati. Ko je bil moj oče star osem let, njegov brat Teodor pa deset, sta našla škatlo s petimi protipehotnimi minami, ki sta si jih razdelila s še tremi fanti iz vasi. Vseh pet se je odločilo, da bodo mine vrgli v betonski rezervoar za vodo zadaj za šolo, ker so hoteli, da bi eksplozija odmevala. Vendar niso ločili med ročno granato in mino. Vedeli so, da moraš, ko aktiviraš granato, prešteti do tri, niso pa se zavedali, da mina eksplodira v trenutku. Teodor je tako potegnil za vrvico in mina mu je eksplodirala v roki, odpihnila mu jo je. Ko je vojna, je vojna povsod, pogoltne celoten prostor, vseh v njem se dotakne, celo otrok. Moj oče se spomni potrganih žil in kit, ki so visele iz bratove roke, v obraz je bil kot pomendrana jagoda. Stric Teodor je preživel, a je izgubil oči. Čisto mogoče je, da je vrvico prvi potegnil zato, ker je bil starejši od mojega očeta. Življenje družine

se je tistega dne spremenilo in nikomur ni nikoli padlo na pamet, da bi razglabljal o nemogočih drugačnih izidih – da bi lahko življenje spet postalo, kot je bilo. Jaz pa sem zaradi svoje kompulzivne pisateljske deformacije pretehtaval drugačno življenjsko tirnico: Če mu mina ne bi eksplodirala v roki, bi bil morda stric Teodor prvi, ki bi šel od doma v šolo, mogoče bi šel naprej na fakulteto. Mogoče bi moj oče ostal, nikoli ne bi šel daleč od doma; mogoče ne bi nikoli spoznal moje mame. Tako deluje zgodovina: arbitrarno in nepovratno.

Tako je bil torej tata tisti, ki je pri enajstih zapustil dom in otroštvo ter šel v šolo v Banjaluko, mesto, od Vučijaka oddaljeno kakšnih šestdeset kilometrov. Tistega dne, ko je prišel stanovat k sestrični svoje mame, je deževalo; ure in ure je gledal skozi okno svoje sobe in jokal; nepretrgoma je jokal še tri dni. Ko je prvič stopil ven, da bi se igral s fanti iz sosesčine, so ga pretepli.

Tri leta kasneje se je prepisal na šolo v Derventi, samo dvajset minut od Vučijaka. Ob vikendih je odkolesaril domov obiskat svojo družino. Nekega zimskega dne se mu je polomil pedal, in več ur je rinil kolo po snegu, življenje je tvegalo, da ne bi bil ob svoje dragoceno prevozno sredstvo. Leta 1952 se je vrnil v Banjaluko na srednjo šolo, tokrat je stanoval v dijaškem domu. Tisto so bila lačna leta, saj je suša zdesetkala pridelek po vsej Bosni. V dijaškem domu so fantje za zajtrk dobili kos kruha – osmino kilske štruče –, kocko marmelade in čaj. Neki fant iz Drvarja je enkrat ukradel celo štruco kruha in celo škatlo marmelade, zaradi česar so ga nemudoma vrgli iz šole.

Šola je bila sicer zastoj, a tatovi ubogi starši so morali kriti stroške njegovega bivanja, zato je živel še bolj skromno, kot je bilo v navadi. Ob poletjih, ko se je vračal domov, je moral delati na skupnih kmetijah (zadrugah), da je kaj zaslužil. Kar naprej je izpolnjeval prijave za štipendije, v tretjem letniku jih je poslal petindvajset, pozitiven odgovor je prejel od Elektroprenosa, državne družbe za distribucijo elektrike. Ker so mu plačali za nazaj od začetka šolskega leta, je bil kar naenkrat poln denarja, in tako je velik del zapravil za obleko po meri. Bila je sploh prva, kar jih je kdaj imel, in na prvem dežju se je skrčila. Učil se je kot nor, a je še vedno našel čas za igranje rokometu v lokalnem klubu in za treniranje poljubljanja punc. Na njegovi srednji šoli je bilo na stotine dijakov, v njegovem razredu dvaindvajset fantov; kadar so kateremu od njih odobrili štipendijo, je kupil cel pekač baklav in jih podelil s sošolci. Tata je ohranil prijateljstvo z mnogimi od njih; leta 2016 je šel na obletnico mature, bilo jih je samo šest; ostali so bili razseljeni, umrli ali ubiti.

Imel je najvišje povprečje v svoji generaciji, zato je bil brez težav sprejet na Fakulteto za elektrotehniko na Univerzi v Beogradu. Bil je spet doma, ko je odprl pismo z obvestilom o še eni, višji štipendiji za študij od Elektroprenosa. Vsa družina je proslavljala; mama je naredila steranko – v mleku zavreto testo –, njegovo najljubšo jed. A še preden je šel na faks, je moral v vojsko, prostovoljno se je prijavil v šolo za rezervne častnike, da je služil samo eno leto (kot pešak bi moral dve), prišel je do čina stotnika. Še vedno se spomnim rjavkaste uniforme, ki si jo je

oblačil leta kasneje, preden je odšel na vojaške vaje, pas z jermenom čez prsi in tri zvezde na epoletah.

Ker je prihranil denar od poletnega dela na Elektroprenosu, zraven pa prejemal še mesečno štipendijo, si je v Beogradu lahko privoščil zabavo. V naselju Studentski grad je imel tri cimre, skupaj so hodili na nogometne tekme, koncerte, v kino, a tata je kljub temu študiral kot nor. Še posebej rad je imel kino – v srednji šoli je zbiral odrezke od kart in si v dnevnik zapisoval vse naslove, ki jih je videl.¹⁰ Kot vse druge je tudi njega popadla mrzlica Esther Williams; stal je v vrsti, da si je lahko ogledal *Točno opoldne*¹¹ in filme Johna Wayna. Med njegovimi najljubšimi filmi je bil solzavi *Un día de vida*¹² Emilia Fernándeza, s tradicionalno mehiško pesmijo »Las Mananitas«, ki je bila v Jugoslaviji izredno priljubljena pod naslovom »Mama Juanita«. Tata jo včasih na zabavah še vedno zapoje, iz sebe spravi bridek vibrato, naravnost iz Mehike in petdesetih. Zdaj v glavnem že pozabljeni film je lastnoročno sprožil jugoslovansko mehiško glasbeno sceno, na kateri so blesteli Črnogorci s sombreri na glavi,

---

10 Med prvimi na seznamu so: *To ljudstvo bo živelo* (*Živjeće ovaj narod*; 1947), režija Nikola Popović. IMDb vsebina: »Vstaja proti fašistom v zahodni Bosni se začne entuziastično, lokalni prebivalci na vse mogoče načine pomagajo partizanom. Mlada vaščanka srbskih korenin se pridruži odporniškemu gibanju in se zaljubi v partizanskega komisarja Ivana, specialista za miniranje železniških prog, ki je po narodnosti Hrvat.«

11 *Točno opoldne* (*High Noon*; 1952), režija Fred Zinnemann.

12 Zadnjo znano kopijo filma še vedno hrani Jugoslovanska kinoteka v Beogradu.

ki so v bridki srbohrvaščini prepevali o zapuščanju svojih vasi, Juanit in mater zaradi selitve v veliko mesto.

Moja starša sta se spoznala leta 1959. Moj oče je imel cimra), ime mu je bilo Nidžo, njegova sestra Šiša je bila cimra moje mame. Nekega dne se je Nidžo oglasil na obisku pri svoji sestri in moj oče se mu je pridružil. Ko je tata prvič videl mamu, je študirala na postelji – s spodvitimi nogami, si predstavljam, z modno natupirano frizuro, z zanjo značilnim inteligentnim bralnim obrazom. O čem sta se pogovarjala, tega ne vem, a moj oče je bil šarmer in moja mama radostna mladenka, in skupaj sta šla na ples. Bend je po vsej verjetnosti igral Paula Anko, Adriana Celentana, Đorđa Marjanovića, hite s festivala Sanremo. Kmalu sta hodila: skupaj sta se sprehajala, začela sta se poljubljati. Moj oče, odkrit, kot je, je moji mami rekel, da se ne zna poljubljati, medtem ko je on v srednji šoli vadil z neko Ružico. Mama se je razburila in oče jo je moral pregovoriti, da ga je spet marala.

Vendar pa ljubezen ni ovirala njunih študijev – izobrazba je bila možnost, ki si je ne bi drznila izpustiti, saj sta bila vsak v svoji družini prva, ki sta šla na faks. Mama je prišla do njegove študentske sobe z dvema vstopnicama za kino, da bi ga zvabila ven (in se mogoče mečkala), a če je moral študirati, jo je zavrnil in za prvo silo z njo poslal svojega cimra. Mama je imela prijatelja, ki mu je bilo ime Boško in ki je bil do ženk spoštljiv, tu pa tam jim je celo nosil rože. Moj oče in Nidžo sta prijaznega Boška enkrat pritisnila in mu zagrozila, ker je njegovo kavalirstvo nanju

metalo slabo luč. Predvidevam, da se je Boško umaknil, saj je relativno neotesana očarljivost mojega očeta na mojo mamo delovala še naprej. Še naprej sta hodila ven in navsezadnje, tako kot vsi ostali, šla gledat *Ljubezen in modo*.

Ob petju, brenkanju na kitaro in igranju odbojke je moj oče kar naprej pripovedoval zgodbe, komurkoli, samo da je bil pripravljen poslušati – v tem je bil dober, še vedno je. V zgodbah so večinoma nastopali njegova družina in njihovi sosedi na Vučijaku: Branko, Duja, Makivija, Slavka Troglavka, oni so postali stereotipni liki. Nekoč je sanjal v nadaljevanjih: več zaporednih noči so bile njegove sanje nekako pripovedno povezane – tako vsaj pravi zgodba. Prvo jutro se je prebudil in cimrom povedal za svoje sanje, ki so se prekinile v najbolj napetem trenutku, naslednjo noč pa so se sanje nadaljevale, in zjutraj jim je povedal, kaj se je zgodilo potem, vendar se tudi tiste sanje niso do konca razrešile. In potem je sanjal spet in čez nekaj dni se je razvedelo za njegove sanje z napetimi konci, in njegovi cimri ter številni drugi iz študentskega doma so komaj čakali na naslednje sanjsko nadaljevanje. V tatovi verziji zgodbe se je nazadnje zbudil v polno sobo tihih ljudi, ki so drug drugemu govorili psst! in čakali, da se zbudi ter jim razkrije, kako se sanje končajo. Ni se jih spomnil, zato si jih je izmislil.

Mnoga od prijateljstev, ki so se rodila v tistih dneh, so trajala desetletja, pokončala sta jih šele vojna in čas. Šiša je ostala v Beogradu, Nidža tudi, umrl je kot alkoholik na začetku devetdesetih. Ko sta šla moja starša pred nekaj

leti v Beograd na obisk, sta poklicala Šišo, a se ni hotela dobiti z njima.

Študentski časi so bili za moja starša veseli. Na slikah iz tistih časov sta vedno lepa, žurata in se smejeta, obkrožena s prijatelji, izžarevata sproščeno, svetloba okrog njiju sije v valovni dolžini sreče. Ko sem sam dosegel starost svojih staršev na tistih slikah, sem postal čemerer mladenič. Takrat sem se jezno predajal svobodi, ki jo prinaša negotova prihodnost; njuna radost se mi je zdela kot čisto razburjenje nad vsemi imenitnimi stvarmi, ki jima grejo naproti.

Čez poletja je moj oče delal – to je sodilo k njegovi Elektroprenosovi štipendiji – na električni podpostaji blizu neke vasi (Puračić) v osrednji Bosni. Leta 1961 pa sta se moja bodoča starša odločila, da bosta šla za poletne počitnice skupaj na morje. Mama je svojega očeta vprašala, ali gre lahko na morje s Petrom, svojim fantom. Stjepan tata še ni spoznal, a ji je rekel: »Zakaj mene sprašuješ? Dovolj si pametna, da veš, kaj delaš.« Mama se je ustavila na podpostaji, da je pobrala tata na poti na morje. Delal je po dvanajst ur na dan, da si je prislužil nekaj prostih tednov za počitnice. Zgodilo se je torej v Puračiću, če gre verjeti mojemu očetu, sta prvič spala skupaj v šoli, kjer sta prespala. Na morje sta šla naslednje jutro; nobeden od njiju ga še ni videl v živo.

Januarja 1962 je mamina mama pri šestinšestdesetih letih nepričakovano umrla zaradi nediagnosticirane pljučnice. Pretresena zaradi njene smrti, je mama februarja nekako uspela diplomirati in marca se je zaposlila na